

EDYTA SIELICKA

EDUKACJA TANATOLOGICZNA W ERZE CYFROWEJ

Postulat myślenia o edukacji tanatologicznej zarówno w przestrzeni systemowej, jak i pozasystemowej, ze szczególnym uwzględnieniem szkoły jako miejsca wspierającego realizację tej edukacji, wynika ze świadomości nie tylko potrzeb indywidualnych, lecz także środowiskowych w tym zakresie. Jak powstało takie przekonanie? W 2024 roku w Polsce zarejestrowano 408 504 zgonów. Wśród nich 2 178 dotyczyło dzieci i młodzieży w wieku 0–19 lat (GUS, 2025). Jednocześnie, jak wskazuje Biuro ds. Zapobiegania Zachowaniom Samobójczym (2025), w Polsce w 2024 roku zarejestrowano 10 135 prób samobójczych, w tym 2 054 prób podjętych przez osoby do 19. roku życia, które miały charakter zachowań samobójczych usiłowanych i nie zakończyły się zgonem.

Doświadczenia związane ze śmiercią członka rodziny mają charakter graniczny i bezpośrednio oddziałują na najbliższe otoczenie zmarłego, w tym dzieci i młodzież. Podobnie granicznym wydarzeniem jest próba samobójcza osoby z rodziny lub bliskiej społeczności, która znacząco narusza poczucie bezpieczeństwa i stabilności psychospołecznej.

Śmierć osób bliskich – zwłaszcza tych odgrywających kluczowe role w życiu dziecka i adolescenta, takich jak rodzice, rodzeństwo czy dziadkowie – wiąże się z przeżywaniem indywidualnego procesu żałoby, przy jednoczesnym uczestnictwie w żałobie całej rodziny. Również utrata rówieśnika lub członka znaczącej grupy rówieśniczej, a także konfrontacja z próbą samobójczą w najbliższym otoczeniu, stanowią poważne obciążenie rozwojowe. Wpływają one zarówno na poczucie bezpieczeństwa, jak i na sposób rozumienia przez dzieci i młodzież granic życia i śmierci.

Dr EDYTA SIELICKA – Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki; adres do korespondencji: ul. Ogińskiego 16/17, 71-431 Szczecin; e-mail: edyta.sielicka@usz.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8704-9290>.

Artykuły w czasopiśmie dostępne są na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

Doświadczenia związane z umieraniem, śmiercią oraz przeżywaniem żałoby są nieuniknione i stanowią integralny element rozwoju psychospołecznego. Konfrontacja z nimi oraz stopniowe ich poznawanie stanowią naturalny etap w rozwoju każdego dziecka i dorastającej osoby (Ogryzko-Wiewiórowska, 1991; Fabiś, 2011).

Niestety zdarza się nadal, że dorośli nie zauważają wagi oraz wartości cierpienia i bólu dzieci, nie zauważają ich drogi do poznawania i zrozumienia trudnego fenomenu śmierci i umierania. Dzieci dzielą się swoim bólem, ale też potrafią się wzajemnie wspierać. Sytuację tę doskonale oddaje myśl Elisabeth Kübler-Ross, która twierdzi, że dzieci już na wczesnym etapie rozwoju są świadome procesu umierania i nierzadko lepiej go rozumieją niż dorośli. Co więcej, ich perspektywa często zostaje unieważniana lub ignorowana, ponieważ dorośli zakładają, że dzieci nie są zdolne do świadomego pojmowania śmierci, co prowadzi do deprecjonowania ich wypowiedzi i doświadczeń (Kübler-Ross, 2007). Niezauważalne tanatologiczne doświadczenia dzieci Pauline Boss (2010) określiła pojęciem „straty niejasnej”, takiej, której przypisujemy mniejsze znaczenia, która znika w przestrzeni strat dostrzegalnych – dorosłych, chciałoby się powiedzieć, tych prawdziwych. Z tej „niejasności” dziecięcego przeżywania cierpienia, śmierci i żałoby wyłania się założony cel artykułu, którym jest potrzeba zwrócenia uwagi na znaczenie myślenia o edukacji tanatologicznej w Polsce jako o systemowym wyzwaniu, przy jednoczesnym wskazaniu możliwości i trudności jej realizacji w przestrzeni cyfrowej. Punkt ciężkości rozważań można sprowadzić do pytań o to, w jaki sposób współczesne doświadczenia graniczne młodych ludzi (śmierć bliskich, żałoba, próby samobójcze w otoczeniu) uzasadniają potrzebę wzmocnienia edukacji tanatologicznej w Polsce, jakie możliwości i ograniczenia wiążą się z realizacją tej edukacji w przestrzeni wirtualnej oraz jakie warunki – merytoryczne, etyczne i organizacyjno-technologiczne – należy spełnić, aby działania edukacyjne miały charakter wspierający, a nie wyłącznie informacyjny. Artykuł ma charakter analityczno-problemowy i opiera się na analizie danych zastanych (statystyk i raportów instytucjonalnych) oraz przeglądzie literatury przedmiotu z zakresu pedagogiki, psychologii i tanatologii.

Założony cel artykułu jest zgodny z moim przekonaniem o pilnej potrzebie globalnych zmian w edukacji, które powinny zostać ukierunkowane na tworzenie przestrzeni na osobisty wymiar doświadczeń młodego człowieka. Edukacja taka powinna uwzględniać osobistą sytuację wychowanków, w tym ich doświadczenia sytuacji trudnych i kryzysowych. Tylko podmiotowe uwrażliwienie na współtworzenie świata dorosłych i dzieci może odpowiedzieć na obecne zmiany społeczne, których odbiciem jest kondycja psychofizyczna

dzieci i młodzieży oraz wyraźnie wyrastające z niej potrzeby relacyjne, dotychczas – jak się wydaje – mocno zaniedbanie.

W niniejszym artykule koncentruję się na obszarze edukacji odnoszącej się do doświadczeń granicznych i tanatologicznych oraz wynikających z nich potrzeb związanych z naturalnym poznawaniem cierpienia i śmierci jako procesów wpisanych w ludzkie życie. Jednocześnie podejmuję refleksję nad zasadnością realizacji tego typu edukacji w przestrzeni wirtualnej, wskazując zarówno na jej możliwości, jak i bariery wynikające z dynamicznego rozwoju technologicznego. Postulat o potrzebie edukacji tanatologicznej nie jest postulatem nowym, zgłaszało go wielu autorów, także pedagogów (Szewczyk, 1998; Naumiuk, 2010; Sielicka, 2015; Sztobryn-Bochomulska, 2017). Jest też nadal rozwijany i aktualizowany, co wskazuje na ciągłą potrzebę jego dostrzegania (Bednarska, 2025). To, co jest szczególnie warte podkreślenia, to myślenie o edukacji tanatologicznej jako systemowym i pozasystemowym wyzwaniu. Ukierunkowuje to uwagę również na potrzebę podnoszenia w tym zakresie kompetencji nauczycieli i edukatorów (Grzybowski, 2009; Zamarian, 2015) oraz na możliwości wykorzystania w jej realizacji różnorodnych, dostępnych środków dydaktycznych, w tym cyfrowych.

Postulat ten podkreśla rolę dorosłego, który wspiera dziecko w uporządkowaniu zamętu emocjonalnego związanego z pojawieniem się w życiu młodego człowieka tematu rozłąki, żałoby, cierpienia z wykorzystaniem najbardziej adekwatnych dla jego rozwoju narzędzi.

1. MIĘDZY SAMOTNOŚCIĄ A WSPARCIEM W CIERPIENIU

Światowa Organizacja Zdrowia (World Health Organization, 2025) wskazuje, że poczucie samotności oraz izolacja społeczna są istotnymi wyzwaniami dla zdrowia publicznego, przy czym podkreśla, że młodzi ludzie należą do grup szczególnie narażonych na negatywne konsekwencje tych doświadczeń. W raporcie Rzecznika Praw Dziecka (2023b, s. 16) czytamy, że komunikacja zapośredniczona, realizowana za pośrednictwem internetu i telefonu, stanowi dla części młodzieży ważny kanał podejmowania rozmów na tematy trudne. Potwierdza to fakt, że niemal jedna trzecia (29%) uczestników badań prowadzonych na zlecenie Biura Rzecznika Praw Dziecka deklaruje większą łatwość w korzystaniu z tej formy kontaktu w sytuacjach trudnych/kryzysowych, a 30% uczestników badania nie wykazuje w odniesieniu do takich sytuacji jednoznacznych preferencji komunikacyjnych. Duże znaczenie komunikacji niebezpośredniej ujawnia się

wśród uczniów młodszych, uczniów szkół wiejskich oraz osób mieszkających z dalszą rodziną, dla których kontakt zapośredniczony bywa bardziej dostępny i mniej obciążający niż rozmowa bezpośrednia. Wraz z wiekiem rośnie także odsetek uczniów deklarujących korzystanie z mediów społecznościowych w celu poprawy samopoczucia – z 27% wśród uczniów klas II szkoły podstawowej do 48% wśród uczniów klas VI. Niemal co drugi starszy uczeń traktuje media społecznościowe jako narzędzie regulacji emocjonalnej, podczas gdy w młodszej grupie zjawisko to dotyczy około jednej czwartej dzieci (Rzecznik Praw Dziecka, 2022). Ponadto raport serwisu Życie Warto Jest Rozmowy (Witkowska i in., 2024) wskazuje, że do istotnych czynników ryzyka zachowań samobójczych wśród dzieci i młodzieży należą m.in. poczucie samotności, zbezdolności, beznadziejności oraz bezradności.

Dostęp do milionów (współ)użytkowników internetu, przy jednoczesnej możliwości szybkiego odnajdywania osób o podobnych zainteresowaniach czy potrzebach, może wpływać na poczucie bycia w relacjach tworzących wspólnotę. Wspólnota ta opiera się na przekonaniu o wzajemnym rozumieniu doświadczeń, co buduje poczucie solidarności oraz umożliwia szybkie i adekwatne do potrzeb uzyskanie wsparcia. Dodatkowo może ona zapewniać poczucie anonimowości osobom, które szczególnie tego potrzebują. W świecie wirtualnym drugi człowiek jest dostępny „na wyciągnięcie ręki” – często o każdej porze dnia i nocy. Taka szybka dostępność jest ważnym atutem, zwłaszcza dla pokolenia wychowanego w środowisku cyfrowym, które oczekuje szybkiej gratyfikacji i natychmiastowego zaspokojenia potrzeb.

Dla wielu osób taka forma obecności pozornie wydaje się wystarczająca. Jednak po wygaśnięciu ekranu pozostaje pustka – realna i namacalna – wynikająca z braku umiejętności pozwalających na poszukiwanie wsparcia w świecie pozacyfrowym. Spotkanie z drugim człowiekiem może wówczas jawić się jako trudne, czasami nieosiągalne, ponieważ kompetencje komunikacyjne nabyte w środowisku cyfrowym okazują się niewystarczające. Tego rodzaju samotność rodzi poczucie izolacji i społecznego wyobcowania, a także wiąże się z niskim poziomem zaangażowania w relacje społeczne. Dane zamieszczone w raporcie Rzecznika Praw Dziecka (2023a, s. 43) wskazują na narastanie poczucia samotności wraz z wiekiem uczestniczących w badaniu dzieci – od 12% wśród dzieci, przez 23% w grupie nastolatków, do 37% wśród młodzieży. Jednocześnie odsetek rodziców dostrzegających samotność swoich dzieci jest wyraźnie niższy, co może świadczyć o ograniczonej rozpoznawalności tego problemu w środowisku rodzinnym oraz trudnościach komunikacyjnych między młodymi osobami a dorosłymi. Odczuwane przez młode osoby poczucie samotności, połączone

z bezradnością w zakresie poszukiwania osób lub instytucji oferujących wsparcie w sytuacjach kryzysowych (Flis i Dębski, 2023), pokazuje znaczne deficyty w obszarze poczucia sprawstwa oraz umiejętności skutecznego rozpoznawania i wykorzystywania dostępnych form pomocy. Zjawisko to uzasadnia potrzebę wzmocnienia działań edukacyjnych ukierunkowanych na rozwijanie kompetencji związanych z dbałością o własne zdrowie psychofizyczne. Obejmuje ona między innymi rozwój wiedzy na temat sposobów wsparcia rówieśniczego, społecznego, a także wsparcia specjalistycznego, w tym kryzysowego, które w sytuacjach wyczerpania emocjonalnego, w momentach poczucia osamotnienia, pojawiania się myśli rezygnacyjnych czy też myśli samobójczych pozwoli na szukanie właściwych form pomocy w świecie rzeczywistym.

Zasadnym rozwiązaniem wydaje się zatem integrowanie w przestrzeni wirtualnego funkcjonowania młodzieży dwóch komplementarnych obszarów: miejsc tworzonych i prowadzonych przez profesjonalnych edukatorów, takich jak portale informacyjne, vlogi czy inne formy edukacji cyfrowej, oraz stref działań i wsparcia rozwijanych dzięki oddolnej aktywności młodzieżowej, w tym inicjatyw o charakterze pomocowym. Warto podkreślić, że relacja między mediami cyfrowymi a samotnością u polskich nastolatków nie jest prosta. Sam czas w sieci nie musi prowadzić do izolacji psychicznej, ale negatywne treści, brak wsparcia społecznego oraz ekspozycja na szkodliwe treści mogą nasilać poczucie osamotnienia. Z kolei jakościowe, wspierające kontakty online mogą przeciwdziałać izolacji i wspierać dobrostan (Dębski i in., 2025).

Znaczącą rolę w wirtualnych przestrzeniach odgrywają zatem zarówno rówieśnicy, jak i dorośli, którzy w sposób świadomy obserwują interakcje w środowisku cyfrowym i reagują na sygnały mogące wskazywać na pojawiające się zagrożenie dla zdrowia lub dobrostanu psychicznego młodych ludzi. Działania te obejmują wirtualne wsparcie rówieśnicze, tworzenie sfer bezpieczeństwa, jak i kierowanie użytkowników do odpowiednich form wsparcia funkcjonujących w przestrzeni wirtualnej, w tym np. aplikacji mobilnych, które mają zastosowanie w prewencji samobójstw (Szmajda i Gmitrowicz, 2016), jak również do realnych, instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych źródeł pomocy. Uzupełnieniem powyższych rozwiązań mogą być także już funkcjonujące i ciągle rozwijane aplikacje oparte na algorytmach monitorujących treści i aktywność w środowisku cyfrowym, które umożliwiają wczesną identyfikację sygnałów kryzysowych oraz inicjowanie adekwatnych interwencji wspierających.

2. MEMORIALIZACJA WIRTUALNA

Wirtualne e-cmentarze, e-nagrobki, obrzędy pożegnania (Ratkowska, 2008; Wojtkowski, 2012) oraz nekrologi online (Sielicka, 2015) nie tyle tworzą nowe formy memorializacji osoby zmarłej i cyfrowej żałoby, ile są wirtualną reinterpretacją tradycyjnych sposobów ich wyrażania. Pojawienie się tych form można rozpatrywać zarówno w odniesieniu do zjawiska sekularyzacji życia społecznego, jak również jako wirtualną reprezentację potrzeby nieśmiertelności, czy też zmianę kulturową postrzegania znaczenia przestrzeni pamięci (Ratkowska, 2008; Wojtkowski, 2012). Wydają się one także nową formą zarządzania żałobą i budowania wspierających e-wspólnot (Szegda, 2018). Wraz z postępującym procesem cyfryzacji życia społecznego oraz rozwojem mediów cyfrowych pojawiają się nowe praktyki żałobne, które przybierają zmodyfikowane, za pośrednictwem technologicznie formy. Wśród nich można wskazać wirtualne praktyki pamiętnikarskie związane z przeżywaniem żałoby, realizowane przede wszystkim w obrębie platform mediów społecznościowych. Należą do nich m.in. konta funkcjonujące na takich platformach, jak TikTok czy Instagram, na których publikowane treści koncentrują się na publicznym dokumentowaniu osobistej narracji procesu żałoby, a także na prowadzeniu odbiorców przez kolejne etapy tego doświadczenia.

Wokół tego typu profili rozwijają się sieciowe wspólnoty odbiorców, które nierzadko przyjmują charakter nieformalnych grup wsparcia lub grup samopomocowych, opartych na wymianie doświadczeń, komentarzy, wzajemnych udostępnień. Zjawiskiem powszechnym staje się również sieciowanie wielu profili o zbliżonej tematyce, które poprzez mechanizmy interakcji charakterystyczne dla środowisk cyfrowych (np. komentarze, udostępnienia czy wzajemne oznaczanie treści) współtworzą przenikające się narracje żałoby, umożliwiające wymianę doświadczeń straty w przestrzeni wirtualnej.

Wraz z rozwojem sztucznej inteligencji pojawiają się nowe możliwości technologiczne, które wpływają także na praktyki upamiętniania zmarłych. Jednym z obecnych trendów jest przekształcanie zdjęć osób zmarłych, co można uznać za cyfrową kontynuację praktyki fotografii *post mortem* (mortualnej) rozpowszechnionej w Polsce w latach 40. XIX wieku, w ramach której wykonywano pozowane fotografie z osobami zmarłymi (Janicka, 2017). Jednak współcześnie obserwuje się tendencję do retuszowania zdjęć osób umierających lub zmarłych w sposób eliminujący szczegóły wskazujące na ich stan w chwili utrwalenia, np. usuwanie sprzętów medycznych, kroplówek czy też „korygowanie” wyrazu twarzy i wyglądu ciała w celu złagodzenia oznak bólu lub

zmęczenia. Równocześnie rozwija się praktyka ożywiania zdjęć, polegająca na nadawaniu fotografiom ruchu, gestów, uśmiechu lub tworzeniu filmów, w których zmarłe dzieci wizualizowane są jako dorastające bądź jako osoby dorosłe. W internecie funkcjonują całe społeczności wspierające żałobników w retuszowaniu i ożywianiu zdjęć bliskich, w tym dzieci. Zjawisko to można interpretować jako formę cyfrowej nieśmiertelności, w ramach której narzędzia nowoczesnej technologii umożliwiają zachowanie pozornych interakcji i kontaktu z osobami zmarłymi.

Powstają także wyspecjalizowane sektory i praktyki rynkowe ukierunkowane na zarządzanie (nie)śmiertelnością jednostki po jej biologicznej śmierci – archiwizują one, przetwarzają oraz nadal wykorzystują cyfrowe ślady użytkowników technologii. Jak wskazuje Ireneusz Jeziorski, w ramach zjawiska określanego mianem „wirtualnej tanatopraktyki” śmierć użytkownika nie oznacza zaniku jego obecności w przestrzeni medialnej, lecz uruchamia procesy dalszego funkcjonowania danych, profili i reprezentacji cyfrowych (Jeziorski, 2022, s. 94). W tym kontekście wyłania się cyfrowy przemysł *post mortem*, który redefiniuje śmierć jako przejście od podmiotowego istnienia do statusu danych, umożliwiając ich dalszą eksploatację w celu tworzenia usług, narracji i pośmiertnych form obecności.

Stajemy więc przed ogromnym dylematem etycznym, jak w tym (nie)ludzkim świecie, między wirtualnością a rzeczywistością wpisać coś tak bardzo ludzkiego i realnego jak śmierć, umieranie, cierpienie, czy też tęsknotę i żałobę. Stawiane jest również pytanie, w jaki sposób w tym wirtualnym obrazie (nie)śmiertelności kształtować i wspierać wzmacniające strategie radzenia sobie z lękiem, cierpieniem i poczuciem osamotnienia, a ponadto zrozumieć psychospołeczne konsekwencje unikania tematu śmierci. Niezmiennie cierpienie, umieranie i śmierć pozostają kategoriami etycznymi, które wymagają pogłębionej refleksji nad rozumieniem śmierci w perspektywie filozoficznej, religijnej i egzystencjalnej. Odnoszą się one również do sfery intymności związanej z prywatnością procesu umierania oraz do godności osób zmarłych i ich rodzin – wartości szczególnie narażonych na naruszenie w wirtualnych formach upamiętniania. Pamięć cyfrowa nieuchronnie rodzi pytania o swoje granice, które powinny być wyznaczane nie tylko przez normy etyczne, lecz także przez wolę osoby zmarłej, o ile była ona znana, oraz stanowisko jej najbliższych. Ponadto obecność śmierci w przestrzeni cyfrowej wiąże się z ryzykiem jej banalizacji oraz komercjalizacji.

3. CYFROWE PRZESTRZENIE EDUKACYJNE

Czy zatem nowe media tworzą jednocześnie nowe możliwości w tym zakresie? Odpowiedź na to pytanie nie jest prosta. Z jednej strony warto podkreślić, że wchodzenie w tematykę tanatologiczną, zwłaszcza dzieci i młodzieży, powinno odbywać się w obecności drugiego człowieka – w połączeniu z jego wsparciem, towarzyszeniem, a niekiedy także przy działaniach o charakterze interwencyjnym. Współbycie w sytuacji trudnej może ułatwić reakcję na pojawiające się emocje, korygować ewentualne nieporozumienia, czy pomóc w poszukiwaniu innych, profesjonalnych form wsparcia.

Z drugiej strony nowe media otwierają istotną przestrzeń dla rozwoju edukacji tanatologicznej, umożliwiając dotarcie do znacznie szerszego grona odbiorców, obejmującego nie tylko profesjonalistów zajmujących się tą tematyką, lecz także rodziców, członków rodzin oraz nauczycieli. Wykorzystanie platform e-learningowych, webinarów, podcastów oraz innych interaktywnych form przekazu pozwala na dostęp do wiedzy i specjalistycznych treści w sposób dostosowany do indywidualnych potrzeb użytkowników. Narzędzia te umożliwiają różnicowanie treści ze względu na wiek, wrażliwość oraz specyficzne potrzeby uczestników, a także zapewniają możliwość powrotu do materiałów w dowolnym czasie. Wartościowe są przede wszystkim te inicjatywy, które poprzez sposób prowadzenia komunikacji wirtualnej modelują właściwe postawy edukatorów oraz wyposażają uczestników w praktyczne narzędzia do pracy z zagadnieniami związanymi ze śmiercią i umieraniem. Równocześnie istotne jest wspieranie otwartych społeczności edukacyjnych oraz zasobów cyfrowych dostępnych w formule wolnego dostępu (*open access*), co sprzyja zwiększeniu dostępności wiedzy i wzmacnia inkluzywność edukacyjną. Nadal jednak niezbędne pozostaje prowadzenie dalszych badań nad efektywnością oraz oddziaływaniem edukacji tanatologicznej realizowanej w środowisku cyfrowym, co pozwoli na weryfikację przyjmowanych strategii dydaktycznych oraz identyfikację najlepszych praktyk w tym obszarze.

Co zatem będą obejmowały pierwotnie sformułowane w artykule postulaty myślenia o edukacji tanatologicznej jako istotnym obszarze edukacji realizowanej w przestrzeni cyfrowej? Przede wszystkim należy je rozumieć jako potrzebę systemowego wzmacniania i rozwijania wiedzy oraz umiejętności o charakterze rzeczywistym, a nie wyłącznie wirtualnym. Myślenie o edukacji w przestrzeni cyfrowej nie powinno bowiem oznaczać oderwania od praktycznych kompetencji społecznych, emocjonalnych i komunikacyjnych, lecz raczej ich uzupełnianie i pogłębianie. Aby zapewnić cyfrowej edukacji tanatologicznej

bezpieczeństwo i nadać jej wymiar wspierający, należy najpierw zapewnić je w świecie rzeczywistym. W tym kontekście znaczenia nabiera konieczność włączenia tematyki tanatologicznej do programów uniwersyteckiego kształcenia specjalistów, takich jak nauczyciele, pedagodzy szkolni oraz psychologowie. Przygotowanie tych grup zawodowych powinno obejmować nie tylko wiedzę teoretyczną dotyczącą śmierci, żałoby i straty, lecz także rozwijanie kompetencji pozwalających na adekwatne reagowanie na doświadczenia graniczne uczniów i wychowanków w szkolnej i pozaszkolnej codzienności, w tym również w środowisku cyfrowym. Edukacja tanatologiczna realizowana z wykorzystaniem narzędzi online może tworzyć przestrzeń do refleksji, dialogu oraz kształtowania postaw empatii i wrażliwości, o ile będzie osadzona na solidnych podstawach merytorycznych i etycznych korzystających z pozawirtualnej wiedzy i doświadczeniu osób ją tworzących lub realizujących.

Wraz z przenoszeniem aktywności społecznej i edukacyjnej do przestrzeni wirtualnej rośnie znaczenie profesjonalizacji działań w tym obszarze, w tym inicjatyw rozpowszechniających wiedzę oraz oferujących wsparcie w zakresie edukacji tanatologicznej. Warto zatem zastanowić się, co należy rozumieć przez pojęcie „profesjonalizacji”. W mojej ocenie obejmuje ona przynajmniej trzy wymiary – wspomniane już wymiary – merytoryczny i etyczny, a także organizacyjno-technologiczny. Wymiar merytoryczny odnosi się do rzetelności i interdyscyplinarnego charakteru przekazywanych treści, opartych na aktualnej wiedzy naukowej z zakresu psychologii, pedagogiki, medycyny, filozofii i teologii. Wymiar etyczny dotyczy poszanowania godności osób zmarłych oraz ich bliskich, wrażliwości na doświadczenie straty i żałoby, a także odpowiedzialnego wyznaczania granic komunikacji w przestrzeni cyfrowej. Natomiast wymiar organizacyjno-technologiczny obejmuje jakość stosowanych narzędzi cyfrowych, dostępność i inkluzywność oferowanych form edukacyjnych oraz transparentność celów i metod realizowanych działań.

Refleksja nad rolą edukacji tanatologicznej wskazuje na jej znaczenie w kształtowaniu dojrzałości egzystencjalnej jednostki-oraz w wyrażaniu troski o jakość życia, doświadczanego obecnie w wielu wymiarach, w tym w cyfrowym. Tym samym przedstawione na wstępie postulaty podkreślają potrzebę traktowania edukacji tanatologicznej realizowanej w przestrzeni cyfrowej nie jako alternatywy dla tradycyjnych form nauczania, lecz jako ich dopełnienia, odpowiadającego na współczesne wyzwania kulturowe, społeczne i technologiczne.

BIBLIOGRAFIA

- BEDNARSKA, E. (2025). Wczesnoszkolna edukacja tanatologiczna – możliwości i problemy. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 638(3), 13–29.
- BIURO DS. ZAPOBIEGANIA ZACHOWANIOM SAMOBÓJCZYM (2025). *Samobójstwa i próby samobójcze w Polsce w latach 2020-2024 na podstawie danych KGP na dzień 17.01.2025*. <https://zapobiegajmysamobojstwom.pl/wp-content/uploads/Raport-zachowania-samobojcze-2020-2024-2.pdf>
- BOSS, P. (2010). The trauma and complicated grief of ambiguous loss. *Pastoral Psychology*, 59, 137–145. <https://doi.org/10.1007/s11089-009-0264-0>
- DĘBSKI, M., PYŻAŁSKI, J., BORCHET, J., i WITKOWSKA, H. (2025). *Dobre i złe wiadomości – życie online i offline a zdrowie psychiczne polskich nastolatków* [raport]. Fundacja Dbam o Mój Zasięg.
- FABIŚ, A. (2011). Śmierć w całościowym procesie kształcenia. *Rocznik Andragogiczny*, 18, 131–146.
- FLIS, J., i DĘBSKI, M. (2023). *MŁODE GŁOWY. Otwarcie o zdrowiu psychicznym: Raport z badania dotyczącego zdrowia psychicznego, poczucia własnej wartości i sprawczości wśród młodych ludzi w Polsce*. Fundacja UNAWEZA.
- GLÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY (2025). *Rocznik demograficzny 2025*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2025,3,19.html>
- GRZYBOWSKI, P. P. (2009). Praktyczne cele i aspekty kształcenia tanatologicznego pedagogów i nauczycieli. W: J. Binnebesel, A. Janowicz i P. Krakowiak (red.), *Jak rozmawiać z uczniami o końcu życia i wolontariacie hospicyjnym* (s. 7–19). Via Medica.
- JANICKA, I. (2017). „Post mortem” – niezwykła moda na fotografię pośmiertną. W: J. Kita i M. Korybut-Marciniak (red.), *Życie prywatne Polaków w XIX wieku. T. 6. Moda i styl życia* (s. 83–96). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. <https://doi.org/10.18778/8088-801-2.06>
- JEZIORSKI, I. (2022). Wirtualna tanatopraktyka. Antropologia śmierci w XXI wieku. *Świat i Słowo*, 1(38), 85–104. <https://doi.org/10.53052/17313317.2022.07>
- KÜBLER-ROSS, E. (2007). *Dzieci i śmierć* (M. Gajdzińska, tłum.). Media Rodzina.
- NAUMIUK, A. (2010). O śmierci w procesie wychowania. W: M. Górecki (red.), *Prawda umierania i tajemnica śmierci* (s. 176–193). Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- OGRYZKO-WIEWIÓROWSKA, M. (1991). Rodzina i śmierć. *Studia Socjologiczne*, (1-2), 69–90.
- RATKOWSKA, L. (2008). Wieczność w sieci, czyli o występujących w Internecie formach żałoby. *Ikonosfera*, (2). <https://www.ikonosfera.umk.pl/index475d.html?id=71>
- RZECZNIK PRAW DZIECKA (2022). *Ogólnopolskie badanie jakości życia dzieci w Polsce: Załącznik do informacji o działalności Rzecznika Praw Dziecka za rok 2021* [raport]. Biuro Rzecznika Praw Dziecka. <https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2022/03/Za%C5%82%C4%85cznik-do-informacji-o-dzia%C5%82alno%C5%9Bci-RPD-za-rok-2021-Raport-z-og%C3%B3lnopolskiego-badania-jako%C5%9Bci-%C5%BCycia-dzieci-w-Polsce-PDF-42MB.pdf>
- RZECZNIK PRAW DZIECKA (2023a). *Badania jakości życia dzieci i młodzieży, perspektywa dzieci (2021) i ich rodziców (2022). Obszar – samopoczucie psychiczne* [raport]. Biuro Rzecznika Praw Dziecka. <https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2023/04/Za%C5%82%C4%85cznik-nr-4.-Raport-z-badania-jako%C5%9Bci-%C5%BCycia-dzieci-i-m%C5%82odzie%C5%BCy-perspektywa-dzieci-i-ich-rodzic%C3%B3w.-Obszar-samopoczucie-psychiczne.pdf>
- RZECZNIK PRAW DZIECKA (2023b). *Wsparcie młodzieży zagrożonej samobójstwem* [raport]. Biuro Rzecznika Praw Dziecka. <https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2023/12/Wsparcie-m%C5%82odziez%C3%B3w-zagroz%C3%B3nej-samob%C3%B3jstwem-2023.pdf>

- SIELICKA, E. (2015). Edukacja tanatologiczna – współczesne wyzwanie. *Pedagogika Społeczna*, 14(2), 155–165.
- SZEGDA, J. (2018). Refleksje na temat wirtualnych cmentarzy. Uwarunkowania społeczne i kulturowe. *Roczniki Kulturoznawcze*, 9(4), 67–86. <https://doi.org/10.18290/rkult.2018.9.4-5>
- SZEWczyk, K. (1998). *Wychować człowieka mądrego. Zarys etyki nauczycielskiej*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SZMAJDA, R., i GMITROWICZ, A. (2016). Nowoczesne technologie i internet w prewencji samobójstw: Aplikacje mobilne. *Polskie Towarzystwo Suicydologiczne*, 8, 35–38.
- SZTOBRYN-BOCHOMULSKA, J. (2017). (Nie)obecność kategorii śmierci w edukacji dzieci – głos w dyskusji. *Przegląd Pedagogiczny*, (2), 153–164. <https://doi.org/10.34767/PP.2017.02.09>
- WITKOWSKA, H., KICIŃSKA, L., PALMA, J., i ŁUBA, M. (2024). *Zrozumieć, aby zapobiec 2024 – II edycja raportu. Zachowania samobójcze wśród dzieci i młodzieży*. Serwis Życie Warto Jest Rozmowy. <https://zwjr.pl/artykuly/zrozumiec-aby-zapobiec-2024-ii-edycja-raportu>
- WOJTKOWSKI, J. (2012). Czy cmentarz jest już tylko pamiątką z przeszłości? „Kryzys śmierci” i chrześcijańska „ars moriendi” o znaczeniu cmentarza. *Humanistyka i Przyrodoznawstwo*, (18), 305–320. <https://doi.org/10.31648/hip.733>
- WORLD HEALTH ORGANIZATION (2025). *From loneliness to social connection: Charting a path to healthier societies: Report of the WHO Commission on Social Connection*. World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/978240112360>
- ZAMARIAN, A. (2015). Edukacja ku dojrzałej recepcji fenomenu śmierci. Humanistyczny wymiar edukacji tanatologicznej. *Studia z Teorii Wychowania*, 6(4), 69–80.

EDUKACJA TANATOLOGICZNA W ERZE CYFROWEJ

STRESZCZENIE

Artykuł podejmuje problematykę edukacji tanatologicznej dzieci i młodzieży w kontekście współczesnych wyzwań psychospołecznych oraz funkcjonowania w erze cyfrowej. Punktem wyjścia analizy są dane statystyczne oraz raporty instytucjonalne wskazujące na skalę doświadczeń granicznych, takich jak śmierć osób bliskich, żałoba oraz zachowania samobójcze wśród młodych ludzi. Doświadczenia te stanowią istotny element rozwoju psychospołecznego, a jednocześnie ujawniają deficyty systemowego wsparcia edukacyjnego w tym obszarze. Artykuł ukazuje potrzebę traktowania edukacji tanatologicznej jako zadania zarówno systemowego, jak i pozasystemowego, ze szczególnym uwzględnieniem szkoły oraz przestrzeni cyfrowej jako potencjalnych miejsc wsparcia. Omówiono możliwości i ograniczenia komunikacji zapośredniczonej oraz wirtualnych form memorializacji, zwracając uwagę na ich znaczenie dla przeżywania straty i budowania wspólnoty wsparcia. Wnioski wskazują na konieczność profesjonalizacji edukacji tanatologicznej, integrowania narzędzi cyfrowych z realnym wsparciem relacyjnym oraz zachowania wrażliwości etycznej w pracy z doświadczeniami granicznymi młodego człowieka.

Słowa kluczowe: edukacja tanatologiczna; wsparcie; samotność; nowe technologie

THANATOLOGICAL EDUCATION
IN THE DIGITAL AGE

SUMMARY

The article addresses the issue of thanatological education of children and adolescents considering contemporary psychosocial challenges and functioning in the digital era. The analysis is based on statistical data and institutional reports indicating the scale of boundary experiences, such as the death of close relatives, bereavement, and suicidal behaviors among young people. These experiences constitute an important element of psychosocial development while revealing deficits in systemic educational support in this area. The article emphasizes the need to conceptualize thanatological education as both a systemic and non-systemic task, with particular focus on schools and digital environments as potential venues of support. It discusses the opportunities and limitations of mediated communication and virtual forms of memorialization, highlighting their significance in coping with loss and in building supportive communities. The conclusions point to the need for professionalizing thanatological education, integrating digital tools with real relational support, and maintaining ethical sensitivity in working with the boundary experiences of young people.

Keywords: thanatological education; support; loneliness; new technologies